

ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวการค้าของชาวจีนในกรุงเทพมหานคร
ระหว่าง พ.ศ. 2398-2475

นางสาวขุนเกศ จันทกานนท

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
ภาควิชาประวัติศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
พ.ศ. 2528

ISBN 974-564-261-4

009077

I 16318534

THE HISTORY AND THE EXPANSION OF CHINESE TRADE IN BANGKOK

METROPOLIS 1855-1932

Miss Poonket Chandhakanond

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of History

Graduate School

Chulalongkorn University

1984

บทคัดย่อภาษาไทย

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ

กิจกรรมประกาศ

บทนำ

บทที่ 1	การค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ 2398-2475	1
	ประวัติความเป็นมาทางการค้าของชาวจีน	1
	ปัจจัยที่ส่งผลให้ชาวจีนเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยรัตนโกสินทร์	3
	แหล่งการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ก่อนสนธิสัญญาเบาริ่ง	6
	แหล่งการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ หลังสนธิสัญญาเบาริ่ง	7
บทที่ 2	ปัจจัยที่ส่งผลต่อการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ...	30
	1. การขาดผู้ประกอบการค้าในสังคมไทย	30
	2. การเข้ามาของชาวจีนและความสามารถในการประกอบ	
	การค้า	35
	3. นโยบายในการปรับปรุงบ้านเมืองของไทย	37
	3.1 การซุกและปรับปรุงคลอง	38
	* 3.2 การตัดถนนและการสร้างอาคารพาณิชย์และตลาด ...	41
บทที่ 3	บทบาทที่สำคัญของพ่อค้าชาวจีน	60
	บทบาททางด้านเศรษฐกิจ	60
	อาชีพของชาวจีนที่มีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทย	69
	บทบาททางด้านสังคม	76
	บทบาทต่อชุมชนชาวจีนในประเทศไทย	76
	บทบาทต่อชาวจีนในประเทศจีน	79
	ความช่วยเหลือต่อสังคมไทย	80
	บทบาททางการเมือง	81
	ท่าทีรัฐบาลไทยต่อบทบาทของชาวจีน	90

บทที่ 4	ผลกระทบของการขยายตัวทางด้านการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ..	99
	ผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ	99
	✓ 1. เกิดการแข่งขันทางการค้าระหว่างชาวจีน กับชาวตะวันตก	100
	2. ก่อให้เกิดความตื่นตัวทางการค้า	121
	2.1 ภาคเอกชน	121
	2.2 ภาครัฐบาล	126
	3. นำมาซึ่งรายได้ของรัฐ	129
	ผลกระทบทางด้านสังคม	131
	1. การขยายชุมชนเมืองกรุงเทพฯ	131
	2. การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในกรุงเทพฯ	135
	2.1 สภาพชุมชนแออัดในย่านการค้า	135
	2.2 การรื้อกำแพงพระนคร	142
	บทสรุป	147
	บรรณานุกรม	151
	ประวัติผู้เขียน	162

หัวข้อวิทยานิพนธ์ ประวัติความเป็นมาและการขยายตัวการค้าของชาวจีน
ในกรุงเทพมหานครระหว่าง พ.ศ.2398-2475

ชื่อนิสิต นางสาว พูนเกศ จันทกานนท์

อาจารย์ที่ปรึกษา รองศาสตราจารย์ ปิยนาด บุณนาค

ภาควิชา ประวัติศาสตร์

ปีการศึกษา 2527

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาถึงความ เป็นมาและการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ตั้งแต่ภายหลังกการทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับอังกฤษใน พ.ศ.2398 จนถึงก่อนการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ.2475 โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 4 บทคือ บทที่ 1 การอพยพของชาวจีนที่เข้ามาในกรุงเทพฯ ก่อนและหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง ลักษณะและวิธีการในการทำการค้าตลอดจนแหล่งทำการค้าและการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ บทที่ 2 กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งเสริมให้การค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ขยายตัว บทที่ 3 เป็นการศึกษาบทบาทที่สำคัญของพ่อค้าชาวจีนในช่วงระยะเวลา พ.ศ.2398-2475 ซึ่งแบ่งออกเป็นทั้งทางค้าเนื้อสัตว์ สังกมและการเมือง และบทที่ 4 กล่าวถึงผลกระทบของการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ในช่วงนั้น

ผลของการศึกษาพบว่า ชาวจีนได้เข้ามาตั้งหลักแหล่งในกรุงเทพฯ บริเวณสำเพ็งเป็นแห่งแรกซึ่งต่อมาได้กลายเป็นศูนย์กลางทางการค้าที่สำคัญในกรุงเทพฯ นับตั้งแต่สมัยก่อนสนธิสัญญาเบาริ่งเรื่อยมาควบคู่ไปกับการค้าตามเรือแควมินน้ำ และเมื่อมีการปรับปรุงบ้านเมืองภายหลังกการทำสนธิสัญญาเบาริ่งทำให้มีการตัดถนนมากมาย การค้าทางน้ำก็ลดบทบาทความสำคัญลงไป เปลี่ยนเป็น

การค้าที่ขยายตัวไปตาม 2 ฟากถนนที่ตัดผ่าน ซึ่งการขยายตัวทางการค้าของชาวจีน
 ในกรุงเทพฯ ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ทางด้านเศรษฐกิจ
 นั้นคือ เกิดการแข่งขันระหว่างพ่อค้าชาวจีนและชาวตะวันตก ซึ่งชาวจีนมีข้อได้เปรียบ
 ชาวตะวันตกในเรื่องการขาดแคลนเงินทุนและข้อจำกัดในการให้ความช่วยเหลือแก่
 ชาวจีนของรัฐบาลไทย ทำให้กิจการการค้าระดับใหญ่ของชาวจีนมีอุปสรรคยากที่จะ
 เอาชนะการผูกขาดของบริษัทชาวตะวันตกได้แต่อย่างไรก็ดี การขยายตัวทางการค้า
 ของชาวจีนในกรุงเทพฯ ก็นำมาซึ่งรายได้ของรัฐเป็นจำนวนมาก เช่น การเก็บภาษี
 โรงงาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตสำเพ็งด้านกำแพงพระนคร ที่มีชาวจีนเข้าไป
 ประกอบการค้ามาก ก็สามารถเก็บภาษีโรงงานได้มากที่สุด และพระคลังข้างที่
 ได้ผลประโยชน์จากการเป็นเจ้าของที่ดินรายใหญ่และได้ลงทุนสร้างตึกแถวซึ่งส่วนใหญ่
 ชาวจีนจะเป็นผู้เข้ามาเช่าทำการค้าซึ่งการลงทุนของพระคลังข้างที่ก็มีส่วนทำให้การค้า
 แบบตึกแถวขยายตัวเร็วขึ้น ส่วนผลกระทบทางด้านสังคมต่อกรุงเทพฯ นั้น ก็ก่อให้เกิด
 เกิดการขยายชุมชนเมืองกรุงเทพฯ กล่าวคือ ตาม 2 ฟากถนนเต็มไปด้วยตึกแถวที่
 สร้างขึ้นเพื่อรองรับการขยายตัวทางการค้าและชาวจีนได้เข้าไปประกอบอาชีพ
 ค้าขายตาม 2 ฟากถนน ทำให้กลายเป็นเมืองการค้า นอกจากนี้ยังทำให้สภาพ
 แวดล้อมในกรุงเทพฯ เปลี่ยนไป กล่าวคือ เกิดปัญหาความแออัดขึ้นในชุมชนชาวจีน
 และการรื้อกำแพงพระนคร เพื่อขยายพื้นที่ในเขตกำแพงพระนครให้กว้างขึ้น เพื่อปลูก
 ตึกแถวรองรับการขยายตัวทางการค้าในกรุงเทพฯ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The History and the Expansion of Chinese Trade in
 Bangkok Metropolis 1855 - 1932

Name Miss Poonket Chandhakanond

Thesis Advisor Associate Professor Piyanart Bunnag

Department History

Academic Year 1984

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the history and the expansion of trade of the Chinese in Bangkok from the 1855 Bowring Treaty with Great Britain until the 1932 Revolution. The study is divided into 4 parts :

Part 1 concerns the Chinese immigrations into Siam before and after the Bowring Treaty. The patterns, methods, locations and expansion of their trade in Bangkok are also discussed.

Part 2 concerns the factors that encouraged their trade expansion.

Part 3 concerns the major economic, social and political roles assumed by Chinese merchants during 1855 to 1932.

Part 4 concerns the effects of the Chinese trade expansion in Bangkok during that period.

The results show that the chinese first came to settle down and ran their business in Bangkok at Sampheng, which later became one of the important trading centers beginning before the

treaty. They also did their business on rafts. After the implementation of the treaty, many roads were cut, resulting in a less important role for river trade. The trade was expanded along both sides of the roads instead. In addition the Chinese trade expansion in Bangkok affected the economy and society of Siam.

On the economic side, it was found that there was competition between the Chinese and the Western merchants. The Chinese merchants had fewer advantages than the Westerners because they lacked capital and because the limitation of help given to them by the Siamese government hindered their high-level trading. These factors prevented their businesses from overcoming the Western trading monopolies. However, Chinese trading provided a lot of revenue for the government, for example from building taxation, especially in Sampheng and also in places around Bangkok where the Chinese did their business. The comptroller of Royal Treasury also gained some benefits from them because he owned most of the land where the Chinese lived and he built shop-houses which mostly Chinese rented to do their business. What the comptroller did helped encourage the expansion of shop-house trading.

On the social side, it was found that there was an expansion of communities. Since the shop-houses were built along both sides of the roads, the Chinese went to do their business there, so these communities became trading areas. Besides, city limits of Bangkok were expanded because of the congestion caused by the Chinese community and the tearing down of the city wall in order to enlarge the city area for the trade needs.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างสูงจากรองศาสตราจารย์
ปิยนาด บุนนาค อาจารย์ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำ อ่าน ตรวจสอบแก้ไขข้อผิดพลาด
ต่าง ๆ ตลอดจนให้ออกสารที่เป็นประโยชน์มากกับวิทยานิพนธ์นี้ รวมทั้งให้ความเอา
ใจใส่ ความรัก ความห่วงใยต่อผู้เขียนเป็นอย่างมาก ผู้เขียนขอกราบขอบพระคุณ
เป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงต่อรองศาสตราจารย์ ดร.ชิตา สาระยา
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุษกร กาญจนจारी และอาจารย์พลกมล อังกินันท์ ที่ได้ให้
คำแนะนำและข้อวิจารณ์ต่าง ๆ อันทำให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ขึ้น รวมทั้งศาสตราจารย์
ดร.เพ็ญศรี กุก ที่ได้ให้ความเมตตา กำลังใจแก่ผู้เขียนเสมอมา

ความช่วยเหลือในค่านต่าง ๆ ทั้งคำแนะนำ, เอกสาร, ข้อคิดเห็นต่าง ๆ
จากคุณวราภรณ์ ทินานนท์ คุณศิริกุด กาวิละ และเพื่อน ๆ คุณสุรีย์ ทรัพย์สุนทร
คุณสุมนา วัสสระ คุณกนกวรรณ อรสุทธิสกุลชัย และคุณสาวิตรี ทัพพะสุต รวมทั้ง
คุณจารุณี ทิพย์พิมานชัยกร ซึ่งนอกจากจะพิมพ์วิทยานิพนธ์ให้เรียบร้อยแล้ว ยัง
ได้สละเวลาเร่งพิมพ์จนเสร็จสมบูรณ์เป็นรูปเล่ม ที่ ๆ และเพื่อน ๆ ที่กล่าวนามมานี้
ผู้เขียนรู้สึกซึ่งใจอย่างมากในน้ำใจที่ให้กับผู้เขียน

ท้ายที่สุดสำหรับความรัก กำลังใจ หุนทรัพย์ ตลอดจนความช่วยเหลือต่าง ๆ
ที่ผู้เขียนได้รับจากพ่อแม่และน้อง ๆ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้เขียนมีกำลังใจที่จะทำ
วิทยานิพนธ์นี้ให้สำเร็จลงได้

บทนำ

ที่มาและความสำคัญของปัญหา

พัฒนาการของสังคมมนุษย์ในอดีตจากการเป็นชุมชนที่อยู่ติดกันเป็นหมู่บ้านที่อาศัยการเพาะปลูกเป็นหลัก จนถึงมีการขยายตัวเป็นเมืองขึ้นมาอันหาได้เกิดจากปัจจัยภายในสังคม เช่น การมีแหล่งทำมาหากินที่สามารถผลิตอาหารเลี้ยงคนเป็นจำนวนมาก แต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากต้องอาศัยปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะการค้าขายติดต่อกับสังคมอื่นที่อยู่ใกล้และไกลมากระตุ้นให้สังคมมีโครงสร้างลำดับซับซ้อนขึ้น พัฒนาการของบ้านเมืองและรัฐในประเทศไทย เมื่อดูจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสังคมแล้ว อาจกล่าวได้ว่ามีความสัมพันธ์กับการค้าขายเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะเป็นประเทศที่มีแหล่งทำกินที่อุดมสมบูรณ์ กว้างขวาง แต่มีประชากรน้อย ดังนั้นเมื่อชาวจีนมีความรู้ ความชำนาญและประสบการณ์ทางการค้าเข้ามาตั้งถิ่นฐานในสังคมไทย จึงทำให้ประเทศไทยกลายเป็นเมืองการค้า และมีลักษณะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตาม

การเข้ามาตั้งถิ่นฐานของชาวจีนในกรุงเทพฯ ในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น นอกจากจะเป็นส่วนที่ทำให้กรุงเทพฯ ขยายตัวเป็นศูนย์กลางของการค้าขายและมีการพัฒนาไปอย่างรวดเร็วแล้ว เมื่อรัฐบาลไทยในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ตกลงทำสนธิสัญญาเบาริ่งกับประเทศอังกฤษนั้น สภาพเศรษฐกิจของประเทศได้รับการพัฒนา และขยายตัวอย่างรวดเร็วเช่นกัน โดยอาศัยพ่อค้าชาวจีนเป็นแรงผลักดันให้การค้าทั้งในและนอกประเทศ เป็นไปอย่างคล่องตัวและสะดวกยิ่งขึ้น ในทำนองเดียวกันอัตราส่วนประชากรในกรุงเทพฯ ก็ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงครั้งนี้ เพราะชุมชนในกรุงเทพฯ โดยเฉพาะในย่านที่ทำการค้าซึ่งประกอบด้วยชาวจีนมากกว่าชาวไทย โดยมีการประกอบกิจกรรมทางคานเศรษฐกิจเพิ่มมากขึ้นไปด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

เป็นการศึกษาการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนเฉพาะในบริเวณกรุงเทพฯ ซึ่งตั้งอยู่คานฝั่งซ้ายของแม่น้ำเจ้าพระยาเท่านั้น ไม่ได้รวมบริเวณฝั่งธนบุรี เนื่องจากบริเวณที่ศึกษาวิจัยนี้ เป็นแหล่งของความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เห็นได้ชัด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะเวลาภายหลังการทำสนธิสัญญาเบาริ่ง นอกจากนี้บริเวณดังกล่าวยังมีชาวจีนอาศัยอยู่ถึงร้อยละ 90 ของประชากรทั้งหมด และส่วนใหญ่ประกอบอาชีพการค้าขาย ในขณะที่ฝั่งธนบุรียังคงสภาพเรือสวนไร่นาและผู้ที่ครองที่ดินส่วนใหญ่ยังคงเป็นคนไทยอยู่ นับตั้งแต่ได้สร้างสะพานพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสร็จสิ้นลงและเปิดใช้ใน พ.ศ. 2475 ความเจริญต่าง ๆ จึงหลังไหลไปทางฝั่งธนบุรี นอกจากนี้การค้าของชาวจีนยังส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของไทย ซึ่งมีความเติบโตตลอดมา ตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงรัชกาลที่ 7 เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐเริ่มมีนโยบายจำกัดอิทธิพลทางเศรษฐกิจของชาวจีนอย่างจริงจังเพราะเล็งเห็นว่าคนจีนเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เศรษฐกิจของประเทศเสื่อมโทรมขณะนั้น ดังนั้นนโยบายภายใต้รัฐบาลของคณะราษฎรที่พยายามลดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของคนจีน เช่น การแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับคนเข้าเมืองและทะเบียนต่างค้า เพื่อจำกัดคนจีน คูนายทุนเงินกู้ ชาวจีนและควบคุมการค้ากำไรเกินควรเหล่านี้เป็นต้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงจะศึกษาการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในช่วง พ.ศ. 2398 จนถึง 2475 เท่านั้น อย่างไรก็ตามวิทยานิพนธ์เล่มนี้ไม่ได้วิเคราะห์ไปถึงว่าเป็นชาวจีนที่เป็นเชื้อชาติผสมหรือจีนแท้ เพราะนอกเหนือขอบข่ายการวิจัย

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ (Historical Approach) โดยใช้การวิเคราะห์ข้อมูลทางคานเอกสาร (Documentary Research) โดยอาศัยเอกสารชั้นต้น (Primary Sources) เอกสารจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ประกอบทั้งข้อมูล (Secondary Sources)

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้เข้าใจถึงการขยายตัวของการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ตั้งแต่หลังสนธิสัญญาเบาริ่งจนถึง พ.ศ.2475 ซึ่งส่งผลให้เข้าใจประวัติศาสตร์ทางค่านิยมและเศรษฐกิจได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2. ทำให้ทราบถึงผลกระทบของการขยายตัวทางการค้าของชาวจีนในกรุงเทพฯ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบทั้งทางค่านิยมเศรษฐกิจและสังคมในกรุงเทพฯ

อักษรย่อที่ปรากฏในเชิงอรรถ

- หจช หอจดหมายเหตุแห่งชาติ
ร.5 หมายถึงเอกสารในรัชกาลที่ 5
ร.6 หมายถึงเอกสารในรัชกาลที่ 6
ร.7 หมายถึงเอกสารในรัชกาลที่ 7
ค หมายถึงเอกสารในกระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
ด หมายถึงเอกสารในกระทรวงต่างประเทศ
น หมายถึงเอกสารในนครบาล
บ หมายถึงแผนกเบ็ดเตล็ด
ม หมายถึงเอกสารในกระทรวงมหาดไทย
ยธ หมายถึงเอกสารในกระทรวงโยธาธิการ
รล หมายถึงเอกสารในกรมราชเลขาธิการ